

Lect. univ. dr. DELIA SUIOGAN

**Omul și Trecerea în mentalitatea tradițională
- implicațiile gândirii simbolice -**

Într-o societate de tip tradițional toate obiectele, toate elementele ce-l înconjoară pe individ sunt purtătoare de simbolism. Mai mult chiar, între elementele din jurul său, omul stabilește o serie întreagă de relații care conduc la construirea în timp a unui adevărat sistem simbolic, un sistem pe cât de complex pe atât de coerent. Coerența este dată de raportarea totală a sensurilor și funcțiilor sistemului simbolic la un context bine delimitat, context ce este prin el însuși purtătorul unui sens. Simbolul este sinteza concretului cu imaginarul, dar și cu abstractul. Este o dublare a raționalului cu ceea ce este dincolo de rațional, dar nu irațional; pentru că acel dincolo de rațional nu înseamnă neadevăr, minciună, inexistent, ci

Foto: Colecția P. Bilțiu, Stână, Borșa, 1972

este un adevăr mult mai evident decât cel de natură pur logică, sinonimul său total putând fi considerat conceptul de valoare pură. Simbolismul unui gest, al unui obiect, al unui cuvânt, chiar, dar mai ales simbolica implicată de desfășurarea unui ritual sau ceremonial fac trimitere la o gândire mitică. Mai mult, după cum observa M. Eliade, e vorba

Dă-mi, Doamne, sănătate, că boala vine singură.

Și acuma - cum ne răbdăm
Luni și luni nu ne vedem.

De la Ioana Doicar, 46 ani

4383

Peste deal, peste pădure
Trece on cuc cu frunza-n
gură
Nu știi îi cuc, ori îi pui
Ori îi gura mândrului
Peste dealu retezat
Este-on popă din alt sat
Ce cunună oameni dragi
Hai, mândruț, merem și noi
Să ne luăm amândoi.

4384

Cine desparte doi dragi
Ducă-i carnea corbii-n fagi
Pe mine m-o despărțit
Cu cine bine-am trăit
De m-o despărțit o fată
Cununa să nu și-o vadă
De ne-o despărțit fecior
N-ar putea muri ușor.

4385

Trandafir sara pe lună
Du-i bădiții voie bună.
Trandafir sara pe nori
Du-i bădiții sărutări
Trandafir sara pe stele
Du-i badelui buzele mele

Și spune-i c-al meu noroc
L-au pus dușmanii pe foc
Și-i spune că al meu bine
A plecat și nu mai vine
A plecat în țări străine.

De la Maria Bizău, 26 ani

4386

Colo-n vaea cea adâncă
Stau doi pui de rândunică
Cel mare zboară cântând
Cel mic rămâne plângând
Hei, măi frate, frățioare
De mi-ar crește aripioare
Ca să zbor și eu în vânt
Până la al maicii mormânt
Să-i iau pânza de pe față
Și să-i spun a mea viață
Să-i iau pânza de pe-obraz
Și să-i spun al meu necaz.

4387

Măi mândrule, mama ta
Nu poate bea, nici mânca
De grijă că mi-i lua
Spune-i, mândruț, mâne-ta
Să mănânce și să beie
Grija mea să și o ieie
Ca decât noră la mă-ta
Mai bine, mândruț, m-oi fa
Rădăcina răchiții

întotdeauna de raportarea la un mit de origine, un mit cosmogonic. Sensul - l-am numi *total* – al acestui mit de origine poate fi definit prin sintagma *stare de echilibru*. Pentru realizarea acestei stări este nevoie, după cum bine știm, de o lungă și aprigă luptă pentru anularea stării de dezordine într-una a ordinii, pentru eliminarea Haosului și (re) transformarea lui în Cosmos. De aceea toate actele de ritual și de ceremonial au la baza lor mimarea unor situații conflictuale care se cer anulate. Conflictul se construiește în jurul unei „lupte“ simbolice. Scopul oricărei lupte este de a lua un „prizonier“. Avem de a face aici cu o mască: „prizonier“ egal sacrificat, intenția ultimă fiind aceea de a se produce o schimbare radicală, ceea ce presupune anularea efectelor negative ale rămânerii (nefirești) într-o stare inferioară, într-o stare de dezechilibru. Cu atât mai mult acest lucru este evident în cazul riturilor de trecere.

Trecerea dintr-o stare în alta este doar calea prin intermediul căreia omul se întemeiază (după formularea lui Vasile Tudor Crețu) mai întâi ca ființă umană, apoi ca ființă socială și într-un târziu ca ființă cosmică. Acestea sunt de fapt treptele de definire a apartenenței sau a reapartenenței, dacă luăm în considerare și credința potrivit căreia viața pământească este o „cădere“, uneori repetată, datorată imposibilității agregării la starea superioară generată de confundarea cu Totul.

Toate acțiunile ce au ca scop ultim întemeierea au în vedere menținerea unui permanent raport, pe de o parte cu lumea ce-l înconjoară, iar pe de altă parte cu invizibilul. Este vorba despre participarea la un joc ale cărui reguli sunt impuse de Marele Tot căruia noi învățăm să-i aparținem. Astfel, acțiunile devin sacre, ele îl pun în permanență pe om în contact direct cu forțele creatoare de viață.

Acest contact presupune două etape distincte de realizare – dar ambele obligatorii -, mai întâi acțiunile vizează relația cu orizontala, mai apoi pe cea cu verticala. Unirea orizontalei cu verticala face posibilă, prin analogie, transformarea invizibilului în real. Gândirea analogică este specifică, după cum au afirmat mai mulți istorici ai religiilor de-a lungul timpului, unui *homo religiosus*.

Vom recunoaște la nivelul riturilor de trecere „tema“ centrală a miturilor de origine, și anume divizarea Unului în Multiplu, cu intenția de reconstituire a Unului prin Multiplu. Tot așa cum dintr-un punct pot porni mai multe linii, ascendente, descendente sau radiale, fără ca linia să anuleze noțiunea de punct, pentru că în fapt nu este decât o extensie a acestuia, tot astfel individul nu este decât o extensie a Ființei.

Riturile de trecere propriu-zise surprind foarte bine această dublă mișcare a individului: mai întâi asistăm la o îndepărtare de punct - riturile de la naștere, riturile de pubertate, riturile premaritale -, urmată, în mod obligatoriu, de o revenire în stadiul de punct – riturile nuptiale și cele funerare. Sistemul de reprezentare a relației omului cu Lumea nu acceptă ruptura, linia trebuie să fie continuă, chiar dacă, uneori, ea va îmbrăca forma zigzagului sau pe cea a liniei șerpuite. Un element foarte important pentru înțelegerea foarte corectă a acestui tip de reprezentare este simbolismul pragului, al limitei. Fiecare nouă etapă a vieții individului presupune contactul direct cu un prag, acesta conducând, inevitabil, la necesitatea de întoarcere simbolică la starea de punct; doar

Cine sapă groapă altuia, riscă să pice singur în ea.

astfel el poate urma „calea“ de tip linie.

Tocmai din acest motiv se pune un atât de mare accent asupra actelor de ritual și de ceremonial ce vizează etapa de tranziție și nu asupra celor ce marchează trecerea propriu-zisă. Acum pot apărea cele mai multe rupturi, cele mai multe rătăcirii, iar ele îi vor nega individului dreptul de a redeveni Unu. Repetatele reveniri la centru permit menținerea legăturii cu unitatea. Condiția umană nu anulează, condiția supraumană pe care o deținem prin chiar definirea noastră ca punct. Putem vorbi doar despre o neconștientizare a sa.

Vom aduce în discuție un exemplu pe care îl considerăm concludent pentru susținerea afirmațiilor de mai sus. Orice moment de tranziție majoră de la o stare la alta presupune pierderea identității de către „actorii“ ritului. Cunoaștem interdicția de a i se rosti numele copilului tocmai născut, ea prelungindu-se în unele zone până la șase luni de la naștere, până nu era „închinat“ bradului; de asemenea, fetei logodite sau „încredințate“ nu i se mai spunea pe numele de fată decât după cununie; și în cazul defunctului apar numeroase astfel de interdicții, mai ales pe timpul nopții, dar și în alte momente importante ale desfășurării unor acte de ritual și ceremonial. Vom fi de acord cu observația Doinei Ișfănoni, potrivit căreia copilul, înainte de închinare sau de primirea numelui, dar și mireasa și defunctul își pierd calitatea de ființe individuale, devenind ființe simbolice.

Completăm acest exemplu cu o „vorbă“, rostită foarte des de către cei cu care am dialogat „pe teren“: *omu` ar trebui să știe că venim pe lume singuri și ne ducem tot singuri*. Nu avem de a face aici cu o formă de conștientizare a tragismului condiției umane, cum am putea fi înclinați să credem la prima vedere, ci dimpotrivă putem vorbi despre o înțelegere superioară a faptului că omul, ca ființă umană, nu este decât o parte dintr-un întreg, aceasta și pentru că de cele mai multe ori se făcea și următoarea afirmație: *când ne naștem nu ne alegem nici locul, nici vremea, nici neamul; când murim avem de ales, dacă am trăit în lege*. *Singur* ar putea fi tradus, credem, printr-o totală conștientizare (de tip inconștient) a apartenenței la acel Unu, la acel Dincolo – dincolo de noi, de imediat, de individual, de multiplu.

Să nu uităm nici faptul că există foarte multe ritualuri prin care

Foto: Colecția P. Bilțiu, Stână, Borșa, 1972

**O femeie cinstită este mai de preț
decât mărgăritarele.**

Pe marginea Izi-i

Iza ca să mă mulească

Mă-ta să nu-mi poruncească.

De la Ioan Gherheș, 29 ani

4388

Cucule, cu pene sure
Mândru cânti vara-n pădure
Cucule cu trei glasuri
Hai și cântă în prilazuri
Că sunt fete cu doruri
Că sunt fete cu dor mare
Neveste cu supărare
Sunt fete de dor dorite
Și neveste bânuite.

4389

Mândruț creangă de mălin
Cum am fa să ne-nțlnim
Batăr vinerea la trin
Dorul să ni-l povestim
Să ne povestim doru
Care l-am cuprins amu
Doru și cu dragostea
De care nu pot scăpa.

4390

Măi mândrule, spic de grâu
Ce vii sara-așa târziu?
Ori ulița ii cu tină,
Ori ai alta la inimă,
Ori ii ulița tinoasă,
Ori ai alta mai frumoasă,
Hei, tu, mândrulița mea,
Nici i-i ulița cu tină,
Nici am alta la inimă,
Dar tu, mândră, ești de zină
Că la poarta voastră-i tină.
Fă bine, bade, și iartă,
Că la poarta noastră-i piatră.
Și nu-i tină niciodată.
Dar tu alta ți-ai găsit
Și pe mine m-ai urât,
Că tu alta ți-ai aflat
Și pe mine m-ai uitat.

De la Ioan Deac, 40 ani

4391

Hai, Mărie, mândra mea,
Să îngădui, dac-oi vrea

Ori n-oi vrea, ori n-oi putea
 N-aștepta dragostea mea
 Mărită-te, că-ți zic zău
 Mie n-o să-mi pară rău
 Nici rău, nici bine nu-mi
 pare
 Numai că pieptul mă doare
 Mărită-te cu dulceață
 Că mie nu-mi vine greață
 Nici mi-i greață, nici nu-mi
 pasă
 Doar umblu zgherând prin
 casă.
 Mărită-te, mândro, bine
 Ia-ți nădejdea de la mine
 Că eu dragă mi-am luat
 Te caut zgherând prin sat.

4392

Frunză verde solz de pește
 Femeia care iubește
 Spală noaptea și cârpește
 Și ziua se primenește
 Și tot la iubit gândește
 Femeia care-i urâtă
 Șade tot posomorâtă
 Straiele pe trup nu-i vin
 Oglinda-i pune venin
 Ziua doarme în picioare
 Noaptea zace de lungoare.
 Femeia care-i frumoasă
 Nu-i păcat s-o ții în casă
 Noaptea veselă ca luna
 Și iubește ca nebuna
 Ziua dulce ca un soare
 Și iubește pân' ce moare.

De la Ioan Deac, 43 ani

4393

Măi mândruț, bătrânicos,
 Ce vii sara mânios?
 Eu mi-s pruncă tinerea
 Nu te prea știi deznierea
 Tu ești un fecior stătut
 Să te fii-nsurat de mult
 Să ai fete și feciori
 Și tu să șezi pe cuptor.

4394

Frunză verde și-un dudău
 Aista an este -al meu
 Că mi-a cântat cucul rău

colectivitatea este obligată să „repare“ posibilele discontinuități apărute pe parcursul drumului fiecărui membru al neamului. Aceste acte vin să susțină la rândul-le ideea de mai sus. Să luăm în discuție doar câteva exemple: sacrificiile rituale de tip mâncare și băutură, prezente în structura tuturor riturilor de trecere, vânzarea copilului, nunta mortului, pomana de om viu, riturile de destrigoire, dezgroparea rituală de la șapte ani. Astăzi ele sunt considerate de cele mai multe ori ca rituri negative, ba mai mult, sunt interpretate ca semne de incultură. La nivelul societăților de tip tradițional, ele constituiau modalități de refacere a unei stări de echilibru, urmând să acționeze benefic atât asupra comunității celor vii, dar mai ales asupra actantului principal, redându-i dreptul de a reintra în cerc. Astfel, *a mânca* din carnea vacii sau a porcului, „*a împărți*“ colacul așezat pe masa de Ursitoare, sau pe cel așezat pe creștetul copilului sau al miresei, *a da de pomană* din coliva mortului înseamnă a participa la un act sacrificial; întotdeauna aceste acte presupun o participare conștientă, nu poți consuma toate aceste alimente sacre fără a ști ce faci mâncându-le. Dincolo de sacrificiul animalului, al bobului de grâu etc, avem de a face cu un sacrificiu și în

Foto: Colecția P. Bilțiu, Stână, Borșa, 1972

gestualitatea ce definește acțiunea de a mânca. Mâncarea și băutura devin forme de participare indirectă la acel joc prin intermediul căruia actantul se păstrează în limitele impuse de linie.

Ospățul din cadrul nunții tradiționale sau pomenile nu sunt forme de a lua masa în sensul obișnuit, ele sunt forme de participare în comun la o acțiune prin care se dorește captarea energiei universale necesare

**Frumusețea fizică este trecătoare.
 Cea sufletească rămâne veșnic.**

anulării unei stări de dezechilibru. A mânca și a bea devin acte magice cu o motivație și o funcționalitate foarte bine determinate.

Căsătoria este o primă treaptă de renunțare la stadiul de multiplu; anularea aceluia *doi* în *unu* presupune în mentalitatea tradițională a găsi calea spre Totalitate, probabil acesta fiind și sensul ascuns al zicalei „s-a așezat la casa lui“. Acest lucru este cu atât mai clar cu cât punem în paralel căsătoria cu intrările în cetele de vârstă sau cu riturile de „însurărire“ și „învăruichere“. Ele sunt trepte de indicare a căii, pe când căsătoria marchează aflarea drumului.

Moartea înainte de căsătorie era nefirească, nuntirea apare ca o treaptă absolut obligatorie, de aceea o căsătorie simbolică cu bradul funerar avea tocmai acest rol de a readuce totul în planul normalității.

Îmbrăcarea tânărului mort „înainte de vreme“ în haine de mire sau cununarea sa nu sunt tragice, ci, dimpotrivă, sunt gesturi menite să permită anularea tragicului în sublim. De asemenea, dezgroparea trupului unui mort devenit strigoi nu are nimic gratuit în desfășurarea sa; putrezirea trupului este o condiție la fel de necesară integrării și agregării defunctului în Lumea de Dincolo ca și ridicarea sufletului spre Ceruri. Doar luate împreună vor permite renunțarea la condiția umană și, totodată, accesul la condiția supraumană. Tragică nu era performarea unor acte magice menite să anuleze dezechilibrul apărut din diverse cauze – *nu s-a împăcat cu toți ai neamului, nu s-a dus la îndeplinire ceea ce a lăsat cu gură de moarte, nu s-a împăcat cu propria-i moarte, a lăsat lucruri neterminate, nu s-au împăcat ai casei cu moartea sa și îl întorc-*, ci chiar permiterea rătăcirii permanente în Lumea morții, iar tragismul ar fi acționat deopotrivă asupra celor rămași, dar mai ales asupra celui plecat. Pornind de la ideea de mai sus, vom spune că toate riturile de An Nou, precum și cele de trecere de la un anotimp la altul au aceeași funcție cu cele direct legate de viața individului. Avem de a face și aici cu o concepție religioasă în care Cosmosul devine regulatorul segmentelor de spațiu și timp în interiorul cărora individul își gândește și își desfășoară acțiunile sale. Cu atât mai mult, unei astfel de semnificații trebuie să-i acordăm un gest major precum construirea unei case. Noaptea, iarna, spațiul nelocuit au avut dintotdeauna pentru omul culturilor de tip tradițional pe lângă valoarea negativă și o valoare pozitivă pentru că aici se afla germenul vieții, al ordinii, al echilibrului. De aceea era deosebit de important modul în care se făcea trecerea dinspre noapte spre zi – cultul Zorilor -, dinspre iarnă spre vară – riturile de primăvară -, dar și modul în care un spațiu nelocuit devenea locuibil – riturile de alegere și de „îmbunare“ a locului. Observăm și aici aceeași insistență asupra perioadelor de prag, singurele capabile să permită evoluția dinspre integrare spre o agregare definitivă la noua stare. Toate riturile de trecere, fie că vorbim despre cele legate direct de vârstele omului, fie că vorbim despre obiceiurile calendaristice, ne apar ca o reprezentare simbolică a permanentei tendințe de reîntoarcere spre Centru. Mai întâi, această orientare a fost, probabil, inconștientă, mai apoi, ea a devenit conștientă prin intermediul riturilor; în timp ea a evoluat dinspre o acțiune rituală spre una magică, dar și mitico-religioasă. Orientarea caselor, a bisericilor spre un astfel de centru, pornirea întotdeauna spre o anumită direcție, atât a mirelui/miresei,

Și mi-a cântat pe pârleaz
Tot a trudă și-a necaz
Să am lacrimi pe obraz.
Și mi-a cântat pe butuc
Cântec cum ca să mă duc
Să mă duc după-aiest loc
Că-i un loc fără noroc.
Și-i vina norocului
Că norocul când a vrea
Scoate om de la belea
Că norocul când s-a pune
Scoate om de la rușine.

4395

Foaie verde trei surcele
Pe sub cer și pe sub stele
Zboară două turturele
Și sunt surorile mele
Duc norocul meu cu ele
Una zboară și se duce
Alta pică jos și plânje
Tăt cu lacrimi de sânje
Și pe locu unde-o mas
Se oprește-a plânje-n glas
Vai, străine au rămas.

4396

Bate ceasu-n miezu nopții
Și dorm oamini cu toții
Numai cei ce n-au noroc
Nu pot adormi deloc
Numai cei care duc dor
Nu pot dormi, bădișor.

4397

Copiliță din cel sat
Dulce ești la sărutat
Dulce și fermecătoare
Cine te sărută moare
Că și eu te-am sărutat
Și de-atunci îs fermecat

**Nici un lucru de preț nu se poate asemui
cu înțelepciunea.**

Și te-am sărutat cu foc
Și-am rămas fără noroc.

4398

Un frățiu care-l am eu
Se roagă lui Dumnezeu
Să n-aibă norocul meu
Iară zic, iară mă-ntorc
Sunt feciori de patru pop
Și nu au cu toți noroc
D-apoi eu, un păcătos
Cum să am noroc frumos
Mămucă, din neamul meu
Tăți îs gazde cu avere
Pe mine-s mai multe rele
Tăți îs gazde cu avut
Și pe mine rău mai mult
Hei, tu, mămulica mea
De mi-i da viața ta
Din a ta viță și neam
Este-un pruncuț de haram
Mămucă, din neamul tău,
Acela, mămucă-s eu.

De la Maria Gherheș, 32 ani

4399

Măi bădiță, măi bădiță
Scrie-ți numele-n portiță
Scrie și numele meu
Pe pana clopului tău
De-i muri, să mor și eu
De-i trăi, să fii al meu
Măi mândruț, de-i muri tu
Nici eu nu trăiesc altu
N-oi trăi, că nu-i modru
N-am om drag cum ai fost
tu.

defunctului, dar și a plugarului cu plugul, a cetei de colindători etc., sunt doar cazuri particulare, pentru că, de fapt, toate acțiunile umanului, conștiente sau inconștiente, participă la această reconstituire a Centrului, definindu-se sau redefinindu-se mai întâi pe el însuși drept un centru. Toate riturile de trecere, fiecare în parte, dar și toate la un loc, pot fi considerate o metaforă totală, poate chiar o alegorie a Labirintului. Ele presupun existența unor secvențe și etape obligatorii; e ca și cum am vorbi despre parcurgerea unui drum care, chiar dacă ocolește, este, de fapt, o linie fără nici o întrerupere, orice întrerupere ar presupune căderea, anularea normalității, pentru că ea ar presupune fie o oprire nefirească, fie întoarcerea pe același drum – vezi moartea copilului nebotezat, nașterea de copii înainte de căsătorie, divorțul, moartea înainte de vreme. Toate aceste stări existențiale au rolul de a ne pregăti pentru a reaparține Totalității.

Așadar, riturile de trecere ne propun redescoperirea mitului Drumului, care își subordonează în mod direct pe cel al Călătoriei. Ambele mituri sunt puse în legătură atât cu locul, cât și cu vremea în mentalitatea de tip tradițional. Ambele mituri se subordonează la rându-le Centrului, văzut atât în ipostaza locului de *pornire*, dar și în cea a locului de *sosire*, „totul decurge din el și trebuie, în cele din urmă, să revină la el. Și, din moment ce toate lucrurile nu există decât prin Principiu și nu ființează în afara lui, trebuie să existe între acestea și el o legătură permanentă, reprezentată prin razele care leagă de centru toate punctele de pe circumferință; dar aceste raze pot fi parcurse în două sensuri opuse: mai întâi, din centru spre circumferință, pe urmă de la circumferință înapoi, spre centru.“ Pornind de la această teorie, foarte mulți cercetători au adus în discuție analogia dintre *început și sfârșit*, riturile de trecere putând fi considerate drept o aplicație a acestei analogii. Începutul nu este reprezentat de naștere, ci de alegerea de a da naștere; sfârșitul nu este moartea, ci reintegrarea în Tot. Acest lucru este încă vizibil în modul în care o comunitate, unde mentalitatea tradițională este conservată, se raportează la naștere și moarte. Fiecare om are datoria de a da naștere unui copil pentru că el „va duce mai departe neamul și numele“, „va avea cine să te pomenească“. Tot astfel, omul trebuie „să se ducă Dincolo împăcat cu Lumea“, în primul rând împăcat cu neamul și mai apoi, dar foarte important, cu el însuși. Așadar, nici începutul, nici sfârșitul nu pot fi influențate în mod direct de noi înșine. Viața este singura care ne aparține în totalitate. Existența din planul microcosmosului este cea care poate, însă, acționa direct sau indirect atât asupra *începutului*, cât și asupra *sfârșitului*. De aceea, colectivitățile de tip tradițional își îndreptau atenția în mod deosebit asupra tinerei ce urma să devină mamă și doar mai apoi asupra copilului, pentru că de modul în care era dusă la capăt sarcina depindea *începutul* copilului. De asemenea, morții în sine nu i se acorda o atenție deosebită, ci acelor acte care vizau depășirea pragului morții și agregarea la Cealaltă lume. Nașterea propriu-zisă, nunta, moartea propriu-zisă nu sunt decât „nivele“ ale „construcției“.

Dacă ne-am întoarce la figurile geometrice, considerăm că cele trei nivele ar putea fi reprezentate prin câte un pătrat, cu unghiurile raportate la un același centru; din unirea liniilor ce pleacă din unghiurile

Nu lăsa pe mâine ce poți face azi.

pătrătelor cu verticala, care pleacă din centru, ar rezulta „vârful“. *Vârful* este cel care va reprezenta existența în totalitatea sa. Simbolic, nu am făcut altceva decât să reprezentăm o piramidă –un munte -, sub orice piramidă sau munte există o peșteră (secretă). De multe ori continuarea unui drum presupunea revenirea în această peșteră: coborârea stă la baza oricărei urcări. Nașterea, nunta sau înmormântarea, privite separat nu produc sens, ci doar o serie întregă de semnificații; împreună însă se vor constitui într-o bază a *vârfului*. Niciodată baza, oricât de solidă ar fi ea, nu-și va descoperi adevăratul sens fără o regăsire a vârfului. Iar această regăsire este făcută posibilă de capacitatea de a păstra armonia dintre unghiurile celor trei pătrate și Centru. Spuneam la un moment dat că riturile de trecere în ansamblul lor trebuie privite drept o descriere simbolică a trecerii de la unitate la multiplicitate și invers. Acest tip de trecere presupune punerea în discuție a două concepte: *principiu și manifestare*. Tot ceea ce este înainte de „început“ și după „sfârșit“ ține de *principiu*, între cele două extremități vom găsi *manifestarea*. Relația manifestat – nonmanifestat o presupune pe cea dintre divizare și unitate, funcția fundamentală a riturilor de trecere fiind, deci, aceea de refacere a unității primordiale. Sfârșitul va avea rolul de reconstituire a ceea ce era înainte de început. Să revenim puțin asupra declanșării începutului, în cazul de față hotărârea cuplului de a da naștere unui copil: asistăm în fapt la săvârșirea unui dublu act de sacrificiu, pe de o parte al viitoarei mame, care-și va asuma mai întâi responsabilitatea sarcinii, iar mai apoi pe cea a bunei creșteri a copilului, iar pe de altă parte a copilului care

Foto: Colecția P. Bilțiu, Sânziene, Borșa

N-oi trăi așa de bine
N-am om drag ca și pe tine.

4400

Făcutu-s-a drum de mers
Pe sub frunza de cireș
Pe la brazi pe la Carpați
Și se duc care îs dragi
Hai, mândruț, să merg cu tine
Să nu să priceapă nime
Hai, să merg cu dumneata
Să nu ne știe lumea
Numai atâta ne câte
Până-om trece în altă parte
Atâta să nu ieie în samă
Până-om trece podu la vamă
Gura ni-i tata și mama
Și-om trăi de bună seama

4401

Zis-o mândruț oarecine
Că eu să mă las de tine
De-om grăi mult n-a si bine
Eu le-am spus iară-napoi
Decât să ne lăsăm noi
Mai bine morți amândoi
Decât să fim despărțiți
Mai bine amândoi muriți
Să nu trăim bănuși
și-astupați într-un mormânt
De-a nost dor să sufle vânt

De la Bizău Ioana – 25 ani.

4402

Frunză verde busuioc
Ardă-te focu noroc
Că n-ai crescut pe-al meu loc
Nu știu ce nu ți-o priit
Că de la mine-ai fugit
M-ai lăsat nenorocit
Nu știu ce nu ți-o plăcut
Că pe mine m-ai urât
Și iute m-ai părăsit
Că nu te-am văzut mai mult
Și de-aș umbla lumea toată
Tot dau peste tine odată
Am să cânt și-am să muncesc
Din nou să mă norocesc.

Fă-ți iarna car și iarna sanie.

4403

Mamă când m-ai legănat
 Numai de dor mi-ai cântat
 Dar de noroc niciodat'
 Numai de dor mi-ai doinit
 De noroc n-ai amintit
 Și-am dus dor măicuță mult
 Dar noroc n-am mai avut
 Și-am dus dor maică mereu
 Doru-a fost norocu meu.

4404

Cine n-are noroc, n-are
 De când naște până moare
 Că nici eu nu l-am avut
 De când mama m-o făcut
 Că norocul, ardă-l focu
 Nu rasare pe tot locu
 Ci răsare lângă drum
 Și nu-l are omu bun
 Că om bun am fost și eu
 Și norocu mi-o fost rău.

4405

Bădiță de ne luam
 Cei mai fericiți eram
 De eram, bade, uniți
 Eram cei mai fericiți
 Dar poate nu era loc
 În lume de-atât noroc.

4406

Ardă-te focu urât
 Pe toate le-ai norocit
 Pe mine m-ai pocăit
 La toate le-ai dat noroc
 Pe mine m-ai ars în foc.
 Maică măiculița mea
 De când maică m-ai făcut
 Mai bine ai fi zăcut
 Că zăceai, nu te sculai
 Pe mine nu mă făceai.

4407

Spune mamă cu dreptu
 Ți-am fost drag cu sufletu
 Spune-mi mamă adevărat
 Unde ciupa mi-ai țipat
 De-s mai mult tăt supărat.
 Pe tulpina nucului
 Să fiu sora dorului

este obligat, mai întâi inconștient, mai târziu conștient, să se integreze condiției umane. Dar cum sacrificiul nu presupune doar o divizare, ci și o repunere laolaltă, sacrificiul nu presupune doar latura tragică, ci și pe cea sublimă. Pentru viitoarea mamă, sarcina și creșterea copilului devin trepte necesare pentru acea reintegrare totală în starea primordială, revenirea la starea de principiu. Pentru copil, apartenența la condiția umană îi va oferi șansa participării la marea inițiere, ce va conduce la anularea manifestatului în nonmanifestat.

De foarte multe ori s-a vorbit despre faptul că orice act sacrificial este identic cu primul sacrificiu cosmogonic, fiind de fapt o repetare la nesfârșit a modelului cosmic, dublul sacrificiu putând demonstra foarte bine această teorie. Copilul nu este altceva decât imaginea inversată prin reflectare a părinților săi. Fiecare nouă naștere răspunde acelei cerințe de reconstituire a numelui, ceea ce înseamnă în mentalitatea tradițională reconstituirea Ființei înseși.

Unirea celor trei pătrate cu vârful nu se face doar prin liniile ce pleacă din cele patru unghiuri, ci și prin diferitele cercuri concentrice ce fac posibilă trecerea de la un pătrat la altul, fiecare cerc reprezentând o stare superioară a ființei. Trecerea dintr-un cerc în altul reprezintă parcurgerea unor trepte ale inițierii. Inițierea nu era doar un proces mai lung sau mai scurt de formare, de devenire, ci ea era percepută ca o adevărată experiență magico-religioasă. De aici și marea atenție ce se acorda tuturor gesturilor pe care le făcea actantul principal, dar și toți ceilalți participanți la ritual sau ceremonial. Spre exemplu, apa primei scalde sau apa mortului nu se arunca oriunde pentru că pe ea, sau cu ea, se puteau face diferite vrăji; mireasa mergea la cununie cu fața acoperită pentru a fi ferită de acțiunea maleficului; mirii mergeau la cununie doar spre răsărit; nici mirii, nici cei rămași în viață în urma dispariției unui membru al familiei nu se întorceau acasă pe același drum pe care se duseseră la cununie/îngropăciune etc. Riturile de trecere ca totalitate ne propun și ne permit înțelegerea concepției asupra lumii, asupra vieții și a morții; în fapt, ne descoperă modul în care omul se înțelegea pe sine, înzestrând în permanență cu sens acțiunile sale. Funcția lor dominantă rămâne în acest context, funcția integrativă, acționând ca o formă de

Foto: Colecția P. Bilțiu, Sânziene, Borșa

**Scumpul dă mai mult și leneșul
 merge mai departe.**

control social, dar și cultural. Riturile de trecere propun o înțelegere a lumii prin simboluri, prin intermediul lor existența umană apărând ca o participare a omului la un univers ale cărui reguli trebuie respectate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Șerban Angelescu, *Agon*, Editura „Ex Ponto“, Constanța, 1999
 Vasile Avram, *Creștinismul cosmic – o paradigmă pierdută?*, Editura „Saeculum“, Sibiu, 1999
 Lucia Berdan, *Fețele destinului*, Editura Universității „Al. I. Cuza“, Iași, 1999
 Maurice Cocagnac, *Simbolurile biblice*, Humanitas, București, 1997
 Nicolae Constantinescu, *Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie*, Editura Univers, București, 2000
 Constantin Corniță, *Zona Maramureș. Matricea etnologică și paradigmele folclorului maramureșean*, Editura „Umbria“, Baia Mare, 2001
 Vasile Tudor Crețu, *Existența ca întemeiere*, Editura Facla, Timișoara, 1988
 Ioan Culiianu Petru, *Călătorii în lumea de dincolo*, ediția a II-a, Editura Nemira, București, 1996
 Umberto Eco, *Opera deschisă*, Editura pentru Literatură, București, 1969
 Mircea Eliade, *Arta de a muri*, ediție îngrijită, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache, Editura „Moldova“, Iași, 1993
 Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, Humanitas, București, 1993
 Mircea Eliade, *Mitul eternei reîntoarceri*, Editura Univers enciclopedic, București, 1999
 Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura „Amarcord“, Timișoara, 1999
 Nicu Gavriluță, *Mentalități și ritualuri magico-religioase*, Editura Polirom, Iași, 1998
 Arnold van Gennep, *Rituri de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996
 Ghinoiu, Ion, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999
 Rene Guenon, *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București, 1997
 Johan Huizinga, *Homo ludens*, Humanitas, București, 2002
 Ișfănoni, Doina, *Interferențe dintre magic și estetic*, Editura Enciclopedică, București, 2002
 Marcel Mauss, Hubert, Henri, *Eseu despre natura și funcția sacrificiului*, Editura Polirom, Iași, 1997
 Andrei Oișteanu, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Editura Polirom, Iași, 2004
 Antoaneta Olteanu, *Metamorfozele sacralului*, Editura Paideia, București, 1998
 Nicolae Panea, Mihai Fifor, *Cartea românească a morții*, Centrul Județean al Creației Populare Mehedinți, Drobeta Turnu Severin, 1998
 Mihai Pop, *Folclor românesc, vol. I-II*, Editura „Grai și Suflet – Cultura națională“, București, 1998
 Ion Șeuleanu, *Dincoace de sacru, Dincolo de profan*, Editura „Tipomur“, Târgu-Mureș, 1994
 Ion Talos, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2001
 Petru Ursache, *Camera Sambo*, Editura „Coresi SRL“, București, 1993
 Petru Ursache, *Etnoestetica*, Institutul European, Iași, 1998
 Ofelia Văduva, *Pași spre sacru*, Editura Enciclopedică, București, 1996

Și propteaua vântului
 Ori din cătr-o a sufla
 În mine să se oprea.
 Spune mamă adevărat
 Cu ce apă m-ai scăldat
 Cu apă de pă lomuri
 Să-mi petrec tăt în gânduri
 Cu apă depă rusnicele
 Să-mi petrec lumea cu jele
 Cu apă de pă tătăiși
 Să-mi petrec lumea cu griji
 Care prunc n-are noroc
 Să nu să nască deloc
 Și eu una n-am avut
 Să fi murită de mult.

De la Maria Anuța -21 ani

4408

Frunză verde bob de linte
 Descunună-mă părinte
 Că de când m-am cununat
 Eu, mămucă n-am lucrat
 Fără cât te-am blestemat
 Cu cine m-am cununat
 Cu propteaua de la gard
 Și cu mutu de la sat.
 Nu te pot descununa
 Că mi-oi pierde popia
 Cununa este la mine
 Ochii, capu sunt la tine
 Că n-ai luat seama bine
 Cu cine-ai venit la mine

4409

Măi mândrule pentru tine
 Nici cu mama n-o duc bine

Ochii care nu se văd se uită.